

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Tartalom: Ziller. (Befejezés). Cz. A. — Aesthetika az iskolában. Boga Károly. — A természetrajz tanítása a népiskolában. Pfeiffer János. — Tárca: Petőfi elbeszélő költeményei. Ferenczi Zoltán. — Szemle. Franciaországból. Angliából. Az iskolai takarékpénztárakról. — Irodalom: Történelmi tankönyvek. Fazakas József. — Vegyesek.

Ziller.

(Befejező közlemény.)

Ziller szerint az oktatás két főnemét kell szigorúan egymástól megkülönböztetnünk. Az egyiknek célja az, hogy a tanuló az ismeretek egy meghatározott összegét dolgozza fel és így képessé tegye arra, hogy egy szaknak, hivatásnak élhessen. Ily oktatást nyújtanak a szakiskolák.

Az oktatás másik neme azonban más, magasabb képzésre törekszik. A tanuló ismereteket gyűjt oly szándékból, hogy azok őt egyszersmind neveljék, akarására határozott befolyást gyakoroljanak. Nem elég, hogy a növendék valamit tudjon vagy valamire képes legyen, neki ezen tudást és képességet az erkölcsi eszmék szolgálatában kell gyakorolnia, fejlesztenie, a megismerésnek kell, őt jobbbá, erényesebbé tennie.

Ily nevelő-oktatás az egész embert akarja képezni, vallásos-erkölcsi jellemmé emelni; nem kívánja csupán azt, hogy ez életben használható ember legyen, hanem törekedjék eldönthetetlen kincsek birására; nem akar határozott szakra képezni, de adni akar oly erőket, melyek az embert általános, örök céljaiban elősegítik. Erre azon meggyőződés utal, hogy ügyesség akarat nélkül, tudás lelkiismeret nélkül mit sem ér, s hogy csak erkölcsös, jellemerős akarat adja meg az ember valódi értékét.

Nevelő-iskola úgy a népiskola, a polgári iskola, mint a gymnasium és a reáliskola, mert nem egy határozott pályára nevelnek, hanem általános emberi művelődésre, s semmi rosszabbat nem tehetnének ellenük, ha azokat csupán tanító- és tanuló iskolákká és tanítóikat tanítómesterekké és „leczke-órákat adókká” alacsonyítanánk. Ziller továbbá kizárólag a nevelő vagy paedagogiai oktatás kérdésével foglalkozik. Ez oktatás

czéljával a jellem vallásos-erkölcsi képzését tüzte ki. Ha ebben a paedagogok véleménye egy is volt, eltértek véleményeik azon módok fölött, a melyekkel a cél elérhető lenne. Ziller e nehéz s nagyjelentőségű kérdést szellemen minden erejével kívánta megoldani: Milyennek kell az oktatásnak lennie, hogy az erkölcsi egyénné miveljen; hogyan lesz az nevelő oktatássá?

Ha se nem lehetséges, sem az ember erkölcsi rendeltetésével össze nem egyeztethető az, hogy a növendék akaratát közvetlenül megteremtsük, akkor a nevelőnek csupán közvetett behatás marad rendelkezésére: a fiu gondolatkörét fel kell dolgoznia, nemesítenie, ha annak akaratát ethikai céloknak megfelelően akarja alakítani. De nem minden gondolatkörben nyilvánul akarat, csak abban, mely élénk kedv-érzetekkel van összekötve, a melyekben a képzeltnék értéke mint tudat jelentkezik, arra törekedve, hogy a világosság legnagyobb fokát elérje, s azt ereje szerint tökéletesbitse, gyakorlatig értékesítse. Szóval: csak oly tudás kedvez az akaratképzésnek, mely életteljes, sokoldalú érdeklődést foglal magában. Ez érdeklődésnek csak annyiban van valódi bece, a mennyiben erkölcsi céloknak szolgál, s ezért azt az erkölcsi képzetekkel, az ember nemesebb énjével benső összeköttetésbe kell hozni. E célból az oktatás feladata, nem csupán tiszta, erős képzeteket, fogalmakat alkotni a növendékben az erkölcsi jóról, a melyek a nevelés céljának közvetlenül megfelelnek, hanem ezekkel együtt lehetőleg jólrendezett, nagy gondolatköröket kell összefűzni, hogy így az erkölcsi hatalom, a melynek beléletünkben az uralmat vezetnie kell, minden fogalmat, gondolatot, törekvést a maga működésére felhasználjon; csak így közeledik az ember az erkölcsi egyén eszményéhez, a melyben egy gondolatkör uralja az egész lelkiéletet: az erkölcsi eszmét.

De hogyan biztosítja az oktatás a lelkiélet ily össz-

hangzó működését? Először is a feldolgozandó tananyag czélszerű kiválasztása és berendezése által.

Minden fokozatban egységes, összefüggő, egy egészet alkotó tananyagoknak kell lennie, a melyekkel a növendék foglalkozik, azokba elmélyed; oly tananyagok, a melyek elég jelentékenyek arra nézve, hogy lelkét egészen elfoglalják, figyelmét állandóan lekössék. Már a kis növendékeket hozzá kell szoktatnunk ahhoz, hogy olvasmányaikban egy nagyobb egészet, melyben egy szellem él, felfoghassanak, megérthessenek, a mint ezt a görögök Homerral, elődeink a hősi mondákkal vagy a bibliával alkalmazni szokták. Nem ajánlandók tehát az encyklopédiai könyvek, a melyek „valamit a növényekről“, „az időtanról“, a „mythológiáról“, minden tudnivalóról valamit, de nem egy egészet nyújtanak. Félre azon olvasókönyvekkel, a melyek mullattatót és tanulságot, prózait és költőit, erkölcsi elbeszéléseket és földrajzi, történeti és természetrajzi képeket a legtarkább sorrendben minden benső összefüggés nélkül (minél tarkább, annál jobb, mert: *variatio delectat!*) adják elő.

Ily heterogen tananyag hogyan ébreszthet föl homogen, értékes gondolatokat, valódi érdekeltséget? Az összefüggő, egységes szellemben irt tananyagoknak, a melyeket a nevelő-oktatásnál feldolgozunk, igen természetesen gazdagoknak kell lenni erkölcsi gondolatokban, továbbá meg kell feleljenek a gyermeki szellem fejlődési fokozatának, hogy ez kedvvel, melegséggel mélyedjen el azokba; a képző tananyagok szigorú, lélektani sorrendben állapítassanak meg. Honnan vegyük ez anyagokat arra nézve utmutatást ad azon lélektani tény, hogy az egyes embernek egészen és nagyjában át kell élnie az emberiség vagy népe főfejlődési fokozatait, „ha teljes erővel részt akar venni a jelen életén, törekvése, küzdelmein.“ E korszakoknak szerencsére mindig megvannak történetirőik, költőik, a kik nekünk azokról élettéljes szemléltető képet nyújtanak. Az oktatás főtananyagait az alak és tartalomra nézve klasszikus művekből, az emberiség és a nemzet mivelődés-történetéből kell meríteni.

Ziller a népiskolában feldolgozandó — 8 isk. évre számított sorrendet állapított meg: 12 mese Grimm után, Robinzon az egyházatyák története és hazai mondák, a birák története és a Nibelungen, a zsidó királyok és a német királyság megalapítói, Jézus élete és a reformatio története, az apostolok története és a német szabadság háboruk, a német birodalom ujjaalakítása és a hittan befejező ismétlése. A tananyag feldolgozását, a szűkebb értelemben vett módszert illetőleg is új; szerencsés útmutatásokat nyújt Ziller. Fontos lélektani törvények alapján megírta minden oktatás-szak módszertanát. A növendéknek mindenekelőtt a megoldandó feladatot tisztán, érthetően kell előadni, hogy tudja, mely célért dolgozik, s így minden leckeóra az akarat iskolája legyen. Hogy az új tananyag a kellő talajra, a

szükséges megértésre találjon kívánatos, hogy annak tanítása előtt a gyermek mindazon régi, hasonló gondolatai és tapasztalatai, a melyek kiindulási pontokul szolgálhatnak, felélesztessenek, rendezve a gyermek öntudába vezettessenek. (Az analysis foka, vagy előképzés). Ezek után nem kell a tanulót gondolatokkal elhalmozni, hanem a tananyagot fejezetekre kell osztani, hogy így tisztán megértve elsajátíttassanak; helyes kérdések által arról kell gondoskodni, hogy a tanuló az egész összefüggését felfogja s így a megtanultat gondolkodva áthassa és összefüggő előadásban saját szavával elmondja. (A synthesis foka, vagy felmondás). Az újonnan nyert képzetek, gondolatok összehasonlítandók hasonló gondolatcsoportokkal, a melyeket már a tanuló korábban megismert, hogy így a rokon ismeretek egymástól el ne különítessenek — mintegy kartausi magányban — hanem számos értékes érintkezésekül szolgáljanak. (Az associatio foka, vagy összehasonlítás). Ez összehasonlítás eredménye, legyen az fogalom, általános ítélet, szabály vagy gondolatsor, megállapítatik és ismétlés által (naplóírás) meghatároztatik. (A rendszer foka, vagy összefoglalás). Végre a rendszeres tananyag gyakorlati alkalmazását kell a növendék egyéni életére nézve biztosítani. (A módszer foka, vagy alkalmazás). E futólagos vázlattal ismertettük Ziller „a nevelő-oktatás-tan alapja“-cz. művét, Hogy mennyiben segíti elő a tananyag imént leirt feldolgozása az akarat nyilvánulását, erre nézve utalunk Ziller 4-ik művére, a mely az általános oktatás-módszert részletesen tárgyalja. Címe ez: Felolvasások az általános neveléstanról, 1876. E „felolvasások“ Ziller utolsó paedagogiai műve, a melyben ő, korábbi iratait javítva, kiegészítve, a didaktikának nemcsak bizonyos határozott jelleget adott, hanem a fegyelem, a szűkebb értelemben vett nevelésről szóló tant behatóan tárgyalta.

Írói és akadémiai tevékenységével Ziller működése távolról sem volt kimerítve. Azon gond, lelkiismeretesség, a mely reform eszméi tudományos megállapításában elfoglalta, kísérte őt akkor is, midőn azokat a gyakorlatban valósítani akarta; nem volt tisztán az elmélet embere, hanem a mit tanított annak gyakorlati alkalmazását is tudta biztosítani. Ezért különbözik ő különösen sok ünnevelt paedagogustól a ki ugyan a maga „rendszerét“ megalapította, de Schillerként mint a gondolatok királya nagyurian az iskolamesterekre bizza, hogy az elvont elmélet gyakorlati következményeit levonják.

Tiszta eszményi jellem volt, emberbarát, paedagogus a szó való értelmében. Megérdemli, hogy munkája vele együtt sirba ne vitessék. Első sorban tanítványain áll az, hogy bebizonyítsák miszerint művei főeszméi a gyakorlatban mindinkább életképesek s termékenyek, s azokban az értékes újat minél szélesebb körben terjesszék, hozzáférhetővé tegyék. Mert valóban azokban nem egy kincset lehet feltalálni. A szellem az, mely é-

letet ad. És így e sorok czélja is csak az volt, hogy Zillert, kiről irtunk, műveiben közelebről megismerjük s azokból tanulva, lelkesedést merítsünk életpályánkra. Ez bizonyára a legszebb hála leendő azon férfiu iránt, ki soha meg nem szünő buzgalommal az emberi — s nemzeti művelődés szolgálatában oly sokat fáradozott, oly sokat tett.

„A mit az élet a férfunak jutalmául csak félig oszt ki, azt adja meg az utóvilág egészen!”

Cz. A.

Aesthetika az iskolában.

I.

A Szép fogalma. Az aesthetikai nevelés fontossága, czélja.

(Folytatás.)

A Szépnek kiváló szerepe van — a nemzeteknél éppen úgy, mint az egyes ember életében. Tanúság erre a történelem és a mindennapi élet!

Ott vannak az ó-kori görögök. . . .

Az ő műveltségök minden ízében aesthetikai műveltség, mely a képző-művészeteknek (festészet-, szobrászat- és építészetnek) s a költészet különböző ágainak művelése által elért tökélyben tetőzve, éppen ennek folytán mintaképévé s igen sok tekintetben gazdag forrásává lett a mai kor művelődésének. A családi és társadalmi élet, történelmük s maga a nevelés rendszere is arról tanuskodik, hogy a görög tudott lelkesedni a Szép iránt, fel tudta fogni a Szép hatásait s ezzel együtt hajlama is, képessége is volt a Szépnek követésére. Igen! . . . És mindaddig, míg Görögország fiainak keblét a Szép iránti tiszta lelkesedés nemes tüze hevítette: Xerxesnek milliónyi hada gyenge volt megküzdeni Leonidásnak háromszáz görögével, s a perzsa Nagy-Király követe hiába zörgette a csábító aranyok zacskóit a szegény Epaminondas előtt, Athen Akropolisza pedig a Szépnek vala fénylő fellegrája; de, a mint a Széptől a Rúthoz s az cszménytől az anyaghoz pártoltak: a Perikles korszakát Kleonok és Alkibiadesek válták fel, s Sokrates kénytelen lón kifűriteni a méreg poharat, az Akropolis pedig polgár-háboruk gyilkos hadi szereinek leve dús raktárává, a hazafui hivatást birvágy és önzés legyőzték, a családi élet erkölcsi ereje kiveszett. A fény elhomályosult, az erő elgyengült, s ők, a görögök, elbuktak végképpen. Ma csak a történelem beszél róluk.

Ime: a Szép nagygyá, a Rút semmivé tesz egy nemzetet!

De az egyes ember életében is kiváló a Szép szerepe. Nemesít és boldogít a legteljesebb mértékben. A Szép hatásai alatt, függetlenül az önérdektől, erkölcesink javulnak, vágyaink nemesednek s egész lelkünk emelkedik; a gyönyör, mit általa érzünk, még a szenvedések között is a boldogságnak bizonyos nemével tölt el. Mig azon ellenszenv által, mit a Rút iránt érzünk, megóvatunk a súlyedéstől.

Ott van a családi élet. . . Ha benne megelégedés, kölcsönös szeretet, rend és szorgalom uralkodik — a mik pedig mind meg annyi képviselői a Szépnek — az a család kétségen kívül boldognak mondhatja magát. Mig a legtöbb boldogtalanságot mi okozná egyéb, mint a Széptől s a Szépet alkotó tulajdonságoktól való elpártolás?

A vallás, szeretet, barátság, tisztelet, hála, jóindulat, részvét, vigasz, kegyelet, megelégedés, a bizalom, szívélyesség és becsület érzelmei és tényei, meg a rend, szorgalom, pontosság és tisztaság külön-külön és együttesen nem mind boldogítók-e? De, igen! És mindezek nem a Széptől erednek-e, nem a Szépnek-e visszahatásai? . . . Kit ne ragadnának meg a természet csodás szépségei, egy szép tájék szemlélése kibem nem idézné elő a tetszés nemes gyönyörét? Vagy hagyhatnának-e felemelő érintés nélkül bárkit is a hazaszeretetnek, önfeláldozásnak, önzetlenségnek s jótékonyságnak annyira szép és magasztos példái? Egy költeménynek avagy bármily költészeti mű-darabnak átolvasása közben és után a nemes hatásnak kifejezése akaratumk ellenére is kiül arcunkra, mert az olvasmány tetszett s valóban gyönyört nyújtott lelkünknek! S a zene és ének kinek ne hozná szíve húrjait gyönyörködtető édes rezgésbe? A színház, mint a Szépnek egyik csarnoka, kire lehetne unalmas? A feladatait csinosan és helyesen készítő, ruházkodásában s egész magatartásában tisztaságra és rendre ügyelő, leczkéit szabatos formában mondó növendék, annak tudata által, hogy minden szép, boldogítva van teljes mértékben; örömet érez a tanító is, mert az ilyen növendék tetszik neki. . . És így tovább: végtelenül lehetne felsorolni a példákat, a mik mindannyian a Szép nemesítő és boldogító hatásait tanúsítják.

Igen! De hogy a Szépet valóban felfoghassuk, s hogy hatásai valóban nemes érzelmeket keltők legyenek: feltétel, hogy megfelelő erkölcsi alapon a szép-érzék fejlesztve, az ízlés finomitva és nemesítve legyen. Az a szerep, mely az anyagi világban az öt-érzéké, a Szép végtelen és örökös világában a szépérzéké, az ízlésé; ha hiányzik az öt-érzék, hiányzani fog az anyagi világ is, — a szépérzék és ízlés hiánya pedig az aesthetikai világ hiányát vonja maga után.

— És ki akarna boldogtalan lenni? . . . Ezzel a kérdéssel mutatunk rá az aesthetikai nevelés fontosságára.

Összes értékünk, egész lényünk, lényünknek eredete és végczélja mind a jó, igaz, és szép örök érvényű eszméiben gyökeredzik. Minek folytán csak az a nevelés áll az általános emberi művelődés tudatának magaslatán, mely a jó, igaz és szép eszméinek egyaránt szolgál, mely megtartva az összhangzatosságot, teljesen egész embert (ideál) igyekszik előállítani.

De a mi nevelésünk még nem áll ezen a magaslaton. Még óhajtsásképpen sem áll. . . Avagy hivatkoz-

zunk-e az ezt tanusító példákra? Tekintse meg bárki is iskoláink legtöbbjét s aztán figyelje meg a kikerült növendékek aesthetikai mibenlétét! . . .

Azt mondják, hogy elég, ha az iskola csak írni, olvasni, számítani és gazdálkodni tanít. De mi tagadjuk ezt az „elég-“et, és azt mondjuk, hogy az iskolának nemcsak a tudásra, de boldogságra is kell nevelnie. Hány, de hány az olyan tudósok száma, kik tudományuk rengetege daczára is boldogtalanok! Míg a valóban aesthetikusok között, azok között, kik a Széppel szívők szerint foglalkoznak, kik a Szépet művelik s a Szép gyönyörének érzésére képesek: kevés boldogtalanra fogsz találni, ha ugyan találsz.

Az irigységet, kárörömet, dicsvágyat, hazugságot, restséget, hamisságot, háladatlanságot, rondaságot, rászedni-akarást, a kegyetlenséget, boszúvágyat, a jó és nemes iránti közönyt, durvaságot, ildomtalanságot, ferdéséget, aljasságot, félszagséget, rendetlenséget, az érzéki élvezet iránti túlságos hajlamot tegyük a növendék ellenszenvé tárgyává, képesítsük őt a Szép ismeretére s felfogni tudásának nemes és tiszta érzelmeket keltő fokára, tudja a növendék felismerni a Rútát s tudja azt visszautasítani is; egyszóval: fejleszsük szépérzékét, finomítsuk és nemesítsük izlését, gyarapítsuk a Szépből eredő érzelmeit!

De miként? . . .

(folyt. követ.)

Boga Károly.

A természetrajz tanítása a népiskolában.

II.

(Folytatás.)

Ha a gyermeket időről-időre a szabadba nem visszük, úgy természetrajzi tanításunk igen hiányos leend. A helyesen vezetett kirándulások alkalmával, — mondja Lüben, — többet tanul a gyermek, mint különben két hét alatt. Az állatok s növények sajátzerű életének megfigyelése, a növények csirázása, fejlődése, virágzása; a madarak fészek lerakása, kötése; a sziklafajok elmállása, a talaj képződése, a köveknek viz általi lehordása stb. — csakis kirándulások alkalmával tanulmányozható.

A kirándulások által kitzűött cél fogatosítása tekintetéből a következőkre kell ügyelnünk: Ezek az iskolai tanítással egy szerves egészet képezzenek, s ép ezért tananyaga nem lehet felületes; a természetrajz mind a három osztálya mellett kiterjednek a földrajzra és történelemre (várrom, csatahely stb.); a természeti testek változásait, ennek okait ott a helyszínén kell megbeszélni; a kirándulások alkalmával szerzett tapasztalatokat s tanult ismereteket számon kérjük. Csupán ebben az esetben válnak a kirándulások a sikeres term.

rajz tanítására nélkülözhetlenekké, s csak ezek által lehet a növendéket sajátos módon helyes ismerethez vezetni és a természet iránti szeretetre buzdítani.

A kirándulás sikere nagyrészt a tervszerű vezetéstől függ. Az eljárás, — paedagógusaink megállapodása szerint úgy intézendő, hogy egyes alkalmas helyeken magukra hagyjuk a növendékeket, hogy saját hajlamaik szerint önállóan keressenek s társaikat a találtak közös megismerésére hívják; de fontosabb helyeken, hol t. i. a figyelmet valami nevezetességre kell fordítani, a tanító maga köré gyűjti, mutat, magyaráz és a pihenés alatt elmondhatja az egyesek külön észleléseit. A kirándulásokat azonban úgy kell intézni, hogy a részvevőkben a növendék mindig a maga szorgalmának jutalmát lássa.*)

Ezzel áttérek a természetrajzi képekre, mint taneszközökre. Képekről szemléltetni csak a legszükségesebb esetekben szabad, de ekkor is igen válogassuk meg őket. A jó képekről csak annyit kívánok megjegyezni; hogy ezek igen ritkák, mivel a tárgyak hű színezetét s arányos nagyságát csak művészi képek nyújthatják; s a mily ritkák ezek, ép oly drágák is. Ily jó s következőkép drága képek vajmi ritkán fordulhatnak meg népiskoláinkban! De nem is érezzük szükségét, mert ha a fennebb jelzett állat- s növénygyűjteményt megszereztük, úgy hiányukat nem érezhetjük, — Ásványokat képekről szemléltetni teljes lehetetlenség.

Amellett, hogy a tanult ismereteket leiratjuk növendékeinkkel, azok önmunkásságának felébbresztése s tovább ápolása céljából igen szükségesek a házi írásbeli dolgozatok, ha azok a gyermek szabad idejét teljesen igénybe nem veszik, ha azok nem csupán ismétlések, ha azok a gyermek tehetségeit felül nem mulják; mert ezen esetekben a kitzűött cél soha nem érjük el. Ilyen alkalmas tárgy lehetne pl. a kutya s macska megismertetése után, azok közös — s megkülönböztető tulajdonságainak leírása; a kirándulások alkalmával szerzett tapasztalatok s gyűjtött ismeretek leírása stb. Tárgyat eleget találunk, csak arra legyen gondunk, hogy a dolgozat tisztán tárgyilagossá legyen; a frázisok szorgalmasan üldözendők. —

A természetrajzi taneszközök közé sorozhatjuk még a tem.-rajzi tárgy olvasmányokat. Methodikailag elismert tény az, hogy a természetrajzot sikeresen tanulmányozhatni csak a természet élőkönyvéből lehet, s így a természetrajzból könyvbőlcsességet semmi esetre sem csinálhatunk. — Hogy a gyermek kezébe adandó tankönyv sokat vitatott kérdését a kellő világosságba helyezhessem, vizsgáljuk meg a mellettök felhozott érveket s azok helyességét. Vajon azért adjunk-e a gyermek kezébe tankönyvet, hogy az a szükséges ismereteket abból megtanulja? Nem, mert hisz akkor a tankönyv

*) Ajánlom a „Népt. L.“ 1873. évfolyamának „Iskolai kirándulások“ című cikkét átolvasás végett.

lesz a tanító, s mi reánk az iskolának nem leendő szükségese; a tankönyv lesz az a rossz iskolamester, mely kész ismereteit a gyermekkel szenvedőlegesen fogadtatja el, s általa önmunkásságát, s általában összes erőinek kiképzését bénítja, mi pedig e szellemi elnyomatásnak néma tanuivá válunk. — Vajon azért-e, hogy magunk legyünk tájékozva? Hisz akkor a tankönyv a mi kezünkbe való s nem a gyermekebe; ezeket azonban ne keressük a közkezen forgó rossz népiskolai tankönyvekben, de ott vannak Kriesch, Paszlavszky ide vágó munkái, melyeknek könyvtárunkból hiányozni nem szabad. Vajon azért-e, hogy ismétlések alkalmával a tanultak állandósítsanak? Ezért lehet. De hogy a tankönyv erre alkalmas legyen, nem lehet az más, mint a tananyag rövid summariuma, azaz: a term. testek systematikus ismertetésének rövid foglalata; mind az a mi ezen kívül a népisk. tankönyveinkben helyet foglal, az csak a tananyag feldolgozásához tartozik, a mi pedig nem a tankönyv, de a mi feladataink közé tartozik. Ily rövid summariumot minden gyermek készíthet magának, ha — a fennebb említett helyes tanítási eljárással, — minden tanítás végén a letárgyalt tananyagot rövid-velősen leiratjuk; s ha emellett annyi fáradságot veszünk magunknak, hogy jegyzeteit időről-időre felülvizsgáljuk, úgy az, az ismeretek állandósítására többet fog érni, mint bármely term.-rajzi kézikönyv.

Némelyek a természettudományok tisztán olvasókönyvek alapján kívánják taníttatni, s e czélból term.-rajzi olva-

sókönyvet kívánnak a gyermek kezébe adni, mondván: egy lekötő term.-rajzi olvasmány által észrevétlenül mulattatva oktattuk a növendéket, míg a schematikus leírás könnyen untatóvá válik; továbbá: az állatok személyesítése által, cselekményeik, érzelmeik vonzó leírása által, az egyes term. testeket közelebb hozzuk a gyermek kedélyéhez, s az által azok könnyebben felfoghatókká válnak. Teljes igazuk van, de újból ismétljük, hogy a tananyag feldolgozása a tanító, illetőleg a tanítvány dolga, és nem a tankönyvé. Azt sem írhatjuk alá, hogy a gyermek tanulási ideje alatt folyton észrevétlenül mulattatva oktattassék; tanulja meg, hogy a tanulás komoly munka, hogy az ismeretek szerzése bizonyos munkával jár; tanuljon önállólag ismereteket szerzeni. Kívánatos dolog ugyan, hogy a használt olvasókönyvek más tárgy mellett a természettudományt is öleljék fel és legyen azokban ebből is egy pár érdekes és vonzó leírás, de egészen felesleges dolog, hogy történelmi, nyelvtani, természettudományi, természettani, számtani olvasókönyvek szükségét hangoztassuk. A természettudomány az olvasókönyv szolgálatában áll, s nem fordítva. A tanórán kívül, ha növendékeink körülményei oly kedvezők, jól megválasztott term.-rajzi olvasmányok hasznos szolgálatot tehetnek.

(Folyt. köv.)

Pfeiffer János.

T Á R C A .

Petőfi elbeszélő költeményeiről.

(Befejező közlemény.)

Tudjuk Petőfiről, hogy ő nem csupán költő akart lenni, hanem a forradalomban tetteg is szerepelni akart s szerepelt is. Sőt már elébb is élénk képzelmével fel-fogta és megelőzte az idők minden szárnylegyintését. A leendő forradalmat két ember érezte előre, egyik Széchenyi volt, másik Petőfi. Valóban mindkettő természetében meg volt amaz érzékenység, mely jóslásra képesít. Széchenyi félt tőle, Petőfi várta s előkészíteni vágyott. Ugy látszik Petőfi apostola szintén olyan, ki reformálni akar forradalom által, de nem az idők teljességében jelen meg s elbukik, de azért hisz a demokrácia jövőjében. Petőfi vágya a politikai szereplésre folyton növekedett 48 felé. Vagy mondhatnám ezt általában tettvágnak a haza érdekében. Már 1844-ben írja, hogy ezer év előtt szeretett volna élni, a honfoglalás idejében s nem ilyen henyéző században. Máshelyt (A XIX. század költői) azt mondja, hogy a költők a mai idők lángoszlopi, hogy a népet Kanaan felé vezessék s a ki csak saját fájdmát zengi, az tegye félre a

lantot, e szent fát. Máskor meg azt írja (Ujonnan visszajött a régi baj 1847). „Eddig csak irtam: hol van még a tett? piros betűk az ünnep napjai, s így életnek nincs még ünnepe; hogy az legyen, vérem kell ontani! Csodás a találkozás, mit a költői hivatásról egyaránt tanúsít e kor két legnagyobb költője Eötvös és Petőfi. Mindkettő az írói dicsőséget a tettben helyezi. Nem szólva egyéb hasonlatról, mert úgy sincs rokon egyéb e két nagy szellem között, Petőfi tettvágya elébb csak saját nemzete érdekében kél fel, majd az egész emberiségért akar tenni s a nemzeti szabadság eszméje világ szabadsággá lesz, vagyis vágygyá, hogy küzdjön általában a zsarnokság és pedig mindenféle zsarnokság ellen. Innen az, hogy Petőfinél a szabadság hát nem egyéb mint azon állapot, mely mindennemű zsarnokság letiprása után fog következni, mit Petőfi csak vértenger árán tud képzelni s ez a harc a jók és rosszak harca fog lenni, mely a jók győzelmével fog végződni s ezután következik az „örök üdvösség; s érette a mennybe röpülnünk nem lesz szükség, mert a menny fog a földre leszállni“ (Az ítélet). Világos dolog tehát, hogy Petőfi a társadalmi osztályok különbségeiben ép oly zsarnokságot lát, mint a korlátlan király-

ságban. Csakhogy ő a társadalmi zsarnokságban a papok és urak uralkodását, a király zsarnokságában pedig csak az osztrák uralkodók zsarnokságát látta hazánkon. Pedig a társadalmi szabadság s politikai szabadság más. Amaz az egyéni szabadságon, emez a politikai egyenlőségen alapszik, a democrat jogok gyakorlásában.

Azonban ezt a kettőt akkor még senki sem különböztette meg s így nem különbözteti meg az Apostól sem: Könnyű belátni a francia forradalmi eszmék s Rousseau Contrat social-jának hatását Petőfire s a mint itt a legtulzóbbakhoz tartozott, úgy bizonyára ott is azokhoz társult volna, kikben az eszmék iránt való harcban nincs sem óvakodás, sem válogatás, csak küzdelem, ítéletés végrehajtás. Továbbá a szabadság emez aranyvilága is fölöttébb egy homályos világ Petőfinél. A forradalom meg ad minden jót a szabadságban. Igen de ez a szabadság minő formában fogja boldogítani az emberiséget? Felelet: mint respublica. Igende a respublica ép úgy a szabadság korlátozása s a rend által adja meg a szabadságot, mint a modern alkotmányos monarchiák s mi jól tudjuk, hogy a szabadság most nem annyira az elnevezésben, mint inkább a rendszerben nyilvánul s Anglia polgársága aligha több szabadságot nem élvez, mint Franciaországé. E tekintetben azonban, hogy mi fog következni, Petőfinék nem voltak aggodalmi s bizony egyáltalán nem volt azoknak, kik hazánkban vagy másutt valaha forradalmat akartak. A szabadság Petőfinél kifejezte az ember, a polgár összes vágyát, reményét kétely és aggodalom nélkül, mely alapját a democratiában fogja megelélni s evvel így voltak mások is.

A nagy remények és vágyak idei nem egyszersmind a kételyeké és aggodalmaké. Még nagy szellemek is, kik a democrat elvek mai valóságát megérték s kik látják, hogy az emberiség még sem eléggé boldog, nem az eszmében hiszik a hiányt megtalálni, hanem abban, hogy az alkalmazásba csusztak be némi hibák.

Hogy aztán az apostolban, midőn a végső kétségbeesésig jut, feléled a királygyilkosság gondolata is, az is természetes Petőfi szíve szerint. A királyokhoz, A király és hóhér, Ausztria, A gyáva faj a törpe lelkek, Miért zárjátok el utamat, Respublica, 1848, Itt a nyilam, mibe löjjem, Akasszátok fel a királyokat, megmagyarázzák Petőfi ez érzését, tovább magyarázni nem szükség, csak annyit ismételtek hát, hogy nincs az Apostolnak egyetlen vonása, szava, mely Petőfi egyéniségével és ezután lyrájával kapcsolatba nem állana s hogy e költemény voltaképen mindazon érzéseket, meggyőződéseket fejezi ki, mik Petőfiben tette vágyva a nemzet, világ és társadalmi szabadság iránt és érdekében lázongtak oly erővel, hogy nem volt benne se tartózkodás, se számítás, se türelem, se kétely, se aggodalom, sem kimélet, sem félelem. Innen van az, hogy az apostól nem tud e világon megelélni, nem tud kenyeret keresni éhhalállal küzdő családjának, de nem is igen akar. Lehet, hogy az

apostolban ez gyávaság, vagy ügyetlenség, vagy éhletlenség, — meglehet. Annyi azonban bizonyos, hogy okos ember egy sem volt olyan, ki a világon meg ne élt volna, mint mondani szokás még a jég hátán is; de lángész, ki éhhalállal küzdött, volt elég s lesz elég.

A mi egyebekben illeti, compositioja ez elbeszélésnek ép oly egyszerű, mint Petőfinél mindenütt. Nem mesterkedik. Az események egyszerű logikája egyszersmind az ő logikája is. Hatást kereső és hatást találó félbeszakítások, számító és kiszámított ugrások, óvatos elhallgatások, czélzások, melyek többet látszanak mondani, mint mi bennök van: effélék az Apostolban nincsenek. De nincs számító körültekintés sem, nincs epizsi terjékenység, részletes festés, színezés, magyarázat, objektív szemlélődő aprólékosság sem, mely minden vonást, minden jelt, tárgyat felhasznál a lelki életnek akár színezésére, akár magyarázatára. Ideges, izgatott hévvel, nem eszmélő gyorsasággal siet előre, a célpont felé, mint az áradó, rohanó folyam, mely a szépségeket, mik a befolyt tájan lehetők, nem visszatükrözi, hanem magával ragadja s felfeldobja a fölszinre. Szabályos arányosság sincs a részletek közt, minden egyenlően fontosnak látszik, vehetjük az eseményeket úgy, a hogy akarjuk. Egy-egy magasabb pontról nem tesz különösebb széttekintést a költő, mint a másikról; inkább végig szárnyal és szárnyaltat minket is, mint fejteget. Magok az egyenetlen jámbusok is számítás és aggodalom nélkül áradnak gondolataikkal, hasonlataikkal, képekkel, metaphoráikkal, eseményeikkel, ép úgy s oly hosszúságban, mint a költő geniusa rendezte őket.

Egy szóval nincs e költeményben meg sehol a számító művészkedés szabályossága. Mert hiszen e költemény nem is egy nyugodt szív harmonikus nyilatkozata. E művet maga a szenvedély sugallta és diktálta. Az a szenvedély, mely mint szerelem örületbe ejt vagy égi üdvösséggel boldogít; mely mint hazaszeretet véráldozatba hív ha kell, vagy oroszlán-bátorságra mindig; mely mint szabadságszeretet vértengert kíván ontani s király-gyilkossá tehet; egyszóval a szenvedély iratta e művet, mely nem vezet, kalauzol, oktat. hanem elragad, elkábit, megrészegít, örvényezésre gyújt. Oly izgatott számítás nélkülséget mutat e napokban Petőfi lyrája általában, hogy okvetlenül meg kell értenünk e költeményét is, melyben, a mily szenvedély egy főúri leányt Szilveszterhez, Szilvesztert gyilkossághoz vezet; meg kell értenünk e költeményét, melynek minden sorában úgy érzem, mintha tűzvészben égne a költő képzelete, mintha ismeretlen vulkanikus erők mozgatnák szívéét; mintha a forradalmi tűz villanyárja izgatná tollát, midőn a költő képzeletével lát, szenvedélyével gondolkodik s vére lázzadó hajlama szerint cselekszik; mikor jobban tetszik a cselekvő bűn, mint a szenvedő erény; jobban az orkán a szellőnél; vonzóbb a tűzár az egyszerű otthon kedélyes melegénél: az örvényző vízár a szelid eső áldásos cseppjeinél.

És ilyen a csoda-műben maga a nyelv is. Dithyrambicus, tömött fordulatokba szűrődik össze és soha változatosabb s a szenvedély ereje által mégis egyszínűbb nyelven magyar mű nem iratott. Van valami nyelvében az óda rideg fenségéből és erejéből, a rhapsodia szaggatott csapongásaiból, a legragyogóbb szónoklat erőteljes, velőket rázó színezéséből, mely rohanva, izgatott szenvedélylyel siet új meg új jelenetre, de untalan meg kap mintegy öntudatlan, ösztönszerű éles látással egy-egy meglepő tropust, hasonlatot, melyek mint villanyszikrák pattognak ki a költő tollahegyén nem szükségéből, vagy világításból, hanem csak mintegy jelezve az áradozás bőségét és hatalmát, erejét és gazdagságát. A feszült agyidegek lélekszirái nyilatkoznak mindenütt a nyelvben az alkalmazkodás hajlékonyságával, mozgékonyosságával, ezért nem irhatta Petőfi hosszasan e művet, mert az ily állapotok senkinél sem tartanak soká. Másoknak egy rövid költeményen, a szív pillanatnyi áradozásának szavakba öntésében nem sikerül megtartaniok e tömött erőt; Petőfi ernyedés nélkül végig ír, végig énekel viharzó húr idegei közé csapva egy egész elbeszélést; madárnak képzelnétek őt, mely sólyom sebességgel a végtelen űrt akarja megjárni, vagy meteoroknak, mely fényzalagját megőrizve röppen szünet nélkül a lég szárnyán.

Még egy pár szót csupán. Az meglehet, hogy e költeményt sokan még sem fogják egyébnek tartani egy aberrationál, egy nagy szellem tévedésénél, különösnek tarthatják sokan a benne levő irányt s homályosnak az eszmét, nem elég kiczirkalmazottnak a cél, az irányt, sőt meglehet mi is tudnánk számos hibáját fedezni fel, de hagyjuk őket. A nagy szellemeket sohasem tévedéseikben kell felfogni, hanem erényeikben. A nagy szellemek tévedései, ha jól megértjük őket, mindig felérnek a középszerű emberek szabályos aggodalmaival. S aztán végre is jobban esik élvezni, mint kritizálni s tán nemesebb dolog is.

Ferenczi Zoltán.

S Z E M L E.

Franciaországból.

Az elhagyatottan czellengő gyermekek száma úgy Anglia mint Franciaországban napról-napra szaporodik. Ezeknek neveltetése elodázhatlan fontos teendője minden államnak. Statistiai adatok bizonyítják, hogy az ilyen gyermekek száma, főleg a nagy gyár-városokban ezerekre megy, a kik mind a legnagyobb nyomorban s az erkölcsstelenség posványában növekedve a börtönök számára érlelődnek. Gyakran előfordult már Páris boulevardjain az az eset, hogy éjnek idején magánosan járkáló egyéneket, e czellengő gyermekek csoportosan megtámadtak és kiraboltak. — A javító intézetek, mint a tapasztalás bizonyította, nem feleltek meg a hozzájuk fűzött várakozásoknak. A bekerülteknek csak na-

gyon csekély százalékára gyakoroltak ezek jótékony hatást, sőt még arra is van példa elég, hogy a még teljesen meg nem rontott gyermekekre mételeyzőleg hatott a megrögzött gonoszsgu gyermekek társasága. E körülmény figyelembe vételével mintegy két évvel ezelőtt azon javaslatot tette a párizsi jótékonyági egyesületek elnöke, hogy e szerencsétlen gyermekeket közköltésen falukra iparosok és földművesekhez helyezték el. Ezeknél dolgozva képesíttessenek egy bizonyos munkakörben, a mely tisztességes megélhetési módot biztosít majd nekik. A javaslat elfogadtatván végrehajtását 1881 január 1-én tényleg meg is kezdték. Az 1882 július elején e tárgyban beadott jelentés meglepő eredményt constatált. A másfél évnyi időköz alatt felvétellett összesen 1151 gyermek, még pedig 846 fiu és 305 leány. A felvettek közül 220-at a párizsi törvényszékek 169-et a rendőri hatóságok szolgáltattak át, 762-öt pedig a szülők adtak át vagy önkénytelen vagy az illetékes hatóságok közbenjárására. A felvett 1151 gyermek részint meghatározott mérsékelt díjért vidéki földművesek és iparosoknál, részint a jótékony egyesület által alapított kertész- és asztalos iskolákban Montevrainben és Villepreuxban helyeztetett el. A felvettek közül 973-at kísérhettek folyton figyelemmel, s ezek közül mindössze csak 70-nél nem sikerült e kísérlet a többiek szám szerint 93% megjavulására biztos remények vannak. Ily siker mellett ez intézkedés jótékonyasága kétségbevonhatlan s méltán megérdemli a képviselői kamarák erkölcsi s a társadalomnak anyagi támogatását. Igaz ugyan, hogy nálunk Magyarországon e társadalmi baj ily nagy mértékben kifejlődve nincs, de azért itt sem ártana e kérdést komoly megfontolás tárgyává tenni.

Angliából.

A tanítói tekintély megőrzésének szükségességét fényesen bebizonyították Snodlandban (Anglia) ama határozat következtében, mely szerint az iskola főtanítóját az iskolaszék 50 frtra ítélte volt, azért hogy egy leánykát megütött. (I. a Család és Isk. mult számát). Nagy számú közönség gyűlt össze a snodlandi nagy hallterembe, hogy Hodgkinson ur a nevezett iskola főtanítója mellett az iskolaszék határozata ellen tüntessen. Falragaszokon volt hirdetve a gyűlés és az igazságnak minden igaz barátja meg volt hiva. Egyik szónok a közönség figyelmét a leányka anyjának „ismert” egyéniségére hivta fel. A másik 3 tanuló apja azt kérdezte, hogy ha a szülőket és tanítókat így megsérti egy iskolaszék, akkor ki és hogy fog fegyelmet csinálni egy olyan iskolában a melynek 370-fiu és leány növendéke van. De bármit ítél is ez iskolaszék Snodland községe azt helytelennek, törvény ellenesnek (mivel 7 frttal volt több a legfőbb foku büntetésnél) és elhamarkodottnak tartja, s nemcsak hogy a tanító pártjára áll, hanem az ítéletileg kimondott 50 frt büntetést bőven visszatéríti a tanítók, szülők és tanulók aláírásából és Hodgkinson urat feltétlen bizalma jeléül azon felül megajándékozta. A köri tanítóttestület is képviselve volt, a gyűlésen is kifejeztette a maga nevében, hogy elég sajnós, de némely neveletlen és rakoncátlan gyermekek miatt a testi büntetés eltörlését nem

látja helyesnek és lehetségesnek. Sajnos az is, hogy egy rossz gyermek miatt a tanító önéretét, becsületességét és józan-ságát hozzák kérdésbe olyan emberek a kik a tanításhoz éppen semmit sem értenek. Még orvosok is nyilatkoztak Hodgkinson mellett, ki e szívéllyességet nagy meghatottsággal fogadta. A „Schoolmaster“ szerkesztője megjegyzi az iskolai szók felhívására, hogy ez eset nem bizonyít az iskolaszék ellen mint olyan ellen, hanem csak arra szolgál figyelmeztetésül, hogy az iskolaszék is legyen tapintatos ítélleteiben. A „Család és Iskola“ olvasói figyelmét a nélkül, hogy e kérdésben véleményt akarnánk mondani — arra a körülményre hívjuk fel, a mely minden nagyobb angol iskolában fennforog, hogy a tanulók egy része oly gyári munkások gyermeke, a kik rendszeren az utcán nőnek fel, s a kiknek fegyelmezettsége a lehető legkisebb.

Az iskolai takarékpénztárakról.

A „Journal des économistes“ című folyóiratban Passy Frigyes francia nemzetgazda egy igen érdekes levelet közöl az iskola-takarékpénztárakra vonatkozólag. A levél így szól: Tisztelt Szerkesztő úr! Távol lévén Párisból, csak most értesültem Courtois barátom azon értekezéséről, melyet Társulatunk múlt ülésén az iskola-takarékpénztárakra vonatkozólag tartott. Én igen gyakran egyetérték Courtois barátommal — e tárgyban azonban be kell vallanom: nézeteink eltérők. Megengedem, hogy bizonyos esetekben egyes kivételes körülmények között hivatva érezheti magát valaki, egy új intézmény gyarmlóságainak firtatására. Szerintem jobban cselekszünk, ha ezen gyarmlóságok megszüntetésére fordítjuk erőnket. Csak a rosszat, de ne az egészet irtsuk ki. Maga a takarékoság kitűnő dolog, melyre a gyermeket soha sem lehet elég korán szoktatni. Courtois barátom azt mondja, hogy a gyermekek még nem termelő tényezők az államban. Igaz. De én azt kérdem: nem éppen az-e a célunk, hogy termelőkké váljanak? nem kívánatos-e, hogy a termelésre őket megtanítsuk és felvilágosítsuk arra nézve, hogy jövőjét mindenkinek már gyermekkorában elő kell készíteni, ha azt biztosítva akarja látni. Rá kell őket szoktatni, hogy meggondolatlanul ne költsék el pénzüket és véljék azt, hogy kár a vízcseppeket összegyűjteni, mert úgy sem lesz belőlük tenger. A kis dolgok értékét megbecsülni egyike a legnehezebb de legszükségesebb dolgoknak. Pedig mennyi függ ezen kis dolgoktól! A sok közül hadt említsek csak egyet: a könyörületességet. A könyörületesség nem egyéb mint oly takarékoság, mely fősvény a haszontalan kiadásokkal szemben, szűkmarku ha felesleges kiadásról van szó, de bőkezű ott, hol a valódi szükség hi fel a jótékony-ságra. Franciaországban nébány évvel ezelőtt a nagy árvíz alkalmával egyik akadémiánk igazgatójának szava szerint éppen annyi összeg gyűlt be az iskola-takarékpénztárak útján a nyomorgó árvízkarosultak javára, mennyi e pénztárakban általában el volt helyezve, s ez igen természetes: az az ember van legjobban berendezve, kit a nyomor mindig elég vagyonosnak talál — a könnyelműnek soha sincsen miből könyörületkedni. Ez az a régi de igaz törté-

net, arról az egyszeri urról, ki megszidta inasát, mert a gyufaszálat nem használta fel kétszer, ő meg mindig aranyat dobott a koldus kalapjába. Ne tartsunk attól, hogy a gyermekek nagyon is takarékosak lesznek, különösen ne tartsunk akkor, ha e mellett jószívűek és nemes gondolkezősek. Ne riasszunk vissza senkit az iskola takarékpénztártól, melyek a gyermekek krajezárjait összegyűjtik, és előkészítnek ez által az ifju számára egy anyagi tőkét, mely igen becses és egy szellemit, mely ennél még százszorta becsesebb.

Fogadja szerkesztő ur kész tiszteletemet:

Passy Frigyes.

IRODALOM.

Történelmi tankönyvek.*)

Alig van tantárgy, melyhez jó tankönyvet írni oly bajos volna, mint a milyen nehézséggel jár ez a történelemnél. A tárgy rendkívül terjedelmes, úgy hogy benne el lehetne mondani mindent, a mi a multban az emberiség fejlődésére befolyt, a mi az emberi nem szellemi életét képezte. A művelődés története, mint a politikai történelem kiegészítője felöleli mindazon tényezőket, a melyek az emberek fejlődését előmozdították vagy gátolták akár a kültermeszet részéről, akár az ember szellemi tehetségeiből. Mikor tehát művelődési történelemről beszélünk általában, át kell futnunk képzeletünkben a földmivelés, állat- és növénytenyésztés az ipar minden nemeinek, a kereskedelem minden nyilvánulásainak multját egy szóval a nemzetgazdaság fejlődését; továbbá a festészet, szobrászat, színművészet, költészet után a művészet történetét; a tudományos irodalom, alkotmányos élet s a vallásos eszmék minden irányu nyilvánulásait. Egy ilyen nagy tömegeből kiválasztani a legfőbbeket s azokat kellő melegséggel érdekesen előadni nem kicsiny feladat. Aztán a történelemben minden kicsinysegnek látszó állításnak, színezésnek meg van jelentősége. Ha azt mondom pld. a szlávokról, hogy azok jámbor, szelid földmivelő, iparos nép voltak, s nyomban utána az avarokat úgy tüntetem fel mint cselszövő, álnok ravasz népet; ha Attila, Baján rossz emberek voltak, míg elleneik csak jó tulajdonokkal rendelkeztek: az ilyen szembeállítás az író akaratja ellen is arra billenti a mérleget, a merre talán az író sem akarná.

De ha egyáltalában is bajos jó történelmi kézikönyvet írni, még nehezebbé válik e feladat a népiskola számára készitendő kézikönyvnél. Az időbeli takarékoság azt kíván-

*) A kolozsmegyei tanító-testület könyvbíráló-bizottsága elhatározta, hogy a tankerület összes népiskoláiban használt tankönyvet bírálat alá veszi. E határozat már részben fogantatosított is. A felolvasott bírálatok közül való a fennebbi, mely terjedelmesebb ugyan, mint a szokásos könyvismertetések, de nem is akart ezek szűk korlátai között maradni, s általában a történelmi tankönyvek, továbbá a történelem tanítás elvei és módszerére vonatkozólag sok észrevételt közöl, miért e cikksorozatot olvasóink szives figyelmébe ajánljuk. Szerk.

Melléklet a „Család és Iskola“ 5-ik számához.

ja, hogy semmi feleslegest ne mondjunk, de másfelől semmi lényegest el ne hagyjunk. A tárgy természete igazmondást, a növendékek kedélye méltányos kiméltést kíván ott, a hol az elejtett szó ellensúlyozására elegendő idővel rendelkezünk nem lehet.

Nem csoda, ha népiskoláink számára irt összes történelmi kézikönyveinkről kivétel nélkül ki lehet mondani, hogy azok a magasabb igényeket nem elégítik ki. Előszámítok egynehány hiányt a sok közül.

Egyik igen terjedelmes, mindent el akar mondani, a mit írója valaha olvasott a nélkül, hogy a lényegesek s kevésbé szükségesek közt különbséget tenne.

A másik épen ellenkezőleg, oly rövid, száraz vázlat, csontváz, hogy semmi érdeket nem képes kelteni. A harmadikról nem mondhatni, hogy terjedelmes volna; de mégis úgy meg van tömve névvel, számmal, minden messzebbre ható tulajdönt nélkülöző jelentéktelen eseményekkel, hogy nem lehet megtanítani. Maga az író sem tudná elmondani s láthatólag nem is dolgozta fel lelkében soha; hanem egyszerűen átalírta egyik könyvből a másikba.

A negyedik egészen biográfikus annyira, hogy nem lehet vele, a történelem fonálát megtartani; a közérdekű tények, események elmerülnek a magánjellegű cselekvények, tulajdonok árjában.

Az ötödik mind mond, kerülgeti a tárgyat, de soha sem üt a szeg fejére.

A hatodik megjárna, de semmi figyelem nincs benne, fordítva arra, hogy az újabb kor igényeinek megfelelően a művelődési történelem is méltányolva legyen.

A hetedik csoportosítani akar s e célra rosszul választja meg az uralkodó eszméket jelző címeket s ez által elferdíti a történelmet, kiforgatja a tényeket valódi jelentéséből.

A nyolcadikban nincs hazafias érzés, bátor, őszinte, szabad szellem, mely a magyar nemzet önértetét, jogos áspirációt méltányolni tudja.

A kilencediknek irálya, nyelvezete rossz, vagy legálább idegen, nem magyaros.

Egyéb hiányokat mellőzve nem állhatom meg, hogy különösen a rossz nyelvezet s ezzel együtt járó rossz szellemre nézve kifejezést ne adjak aggodalmamnak, hogy hová fogunk mi ezzel jutni. Mert a rossz magyarsággal már annyira vagyunk, hogy nem találjuk feltűnőnek még azt sem, ha épen nagy hirnévre emelkedett nyelvtaníróink, kiknek művei ezereként forognak az iskolákban, a szó teljes értelmében rontják a magyar nyelvet s helyes gondolkozást téves elméleteikkel, hibás magyarságukkal.

Ennek hatása már is érzik a magasabb fokú tanítézeteken, de még jobban meg fog látszani a népoktatási törvény keresztül vitelével az egész magyar nemzetben, mikor az ilyen rossz nyelvezetű tankönyvek szerint oktatótt ifju nemzedék az iskolákból kikerül. A rossz nyelvvél a hazafiatlanság szelleme is mind terjed, a mire befoly még az a kö-

rülmény, mely szerint divatba kezd jőni, hogy a kétes hitellességű dolgokat s a tudósok vitatkozásait is bevigyük a népiskolákba. Mihelyt valami újítással áll elő valamelyik tudós, azonnal sietünk azt feltárni a népiskola növendékeinek.

Pedig vannak hagyományok, szép kedélyes történelmi elbeszélések, melyek legkellemesebben hatottak az ifju lélekre s melyeket egyik, másik történelmi esemény vagy személyre vonatkozólag mintegy a nemzeti kegyelet őrzött meg; az ilyeneknek könnyű szerrel való megbolygatása, kétség-alá vonása azért, mert valamelyik tudósnak más ötlete jött, káros hatással van az ifjuság szellemére.

A nemzeti hagyományok minden népnél homályosak, bizonytalanok, úgyszólván a hit tárgyai, mint a vallás hitcikkelyei. Valamint a vallás tanításnál a tantárgy céljával ellenkeznék, ha a tanító az első elemi ismeretekkel együtt egyszersmind a különböző felekezetek tantételeit vagy talán épen az atheismus bizonyítékait is meg akarná tanítani; úgy a nemzeti történelem fénykörét is bizonyosan elhomályosítjuk azzal, ha felette idő előtt kételyt támasztunk sőt egyes adatait, melyek a nemzeti önértetést pedig emelnék, úgy tüntetjük fel, hogy semmit sem veszünk, ha azokról nem tudunk is.

Ilyen szempontból indulna ki, magam részéről szívesen elnézek többeske hiányt is egyik vagy másik történelmi kézikönyvnek, csak legyen benne paedagogiai tapintat, magyar hazafias, bátor szabad szellem, általában nemes irány s magyaros nyelvezet.

A jobbak osztályába tartozik azon két kézikönyv egy megfelelő vezérkönyvvél, melyeket ismertetni szándékozom.

(Folyt. köv.)

Fazakas József.

VEGYESEK.

— A kolozsmegyei tanító-testület központi köre folyó évi február hó 22-én tartá ez évi I-ső rendes gyűlést. Nyilvános tanítást tartott ekkor Staudner Gyula a külmagyar-utczai ev. ref. népiskola I-ső osztályában, tárgya: a beszéd és értelemgyakorlatokból, a kutya ismertetése. A tanítás a megejtett bírálat alapján teljesen sikerültnek nyilvánítottott. Benedek Samu elnök, egy rövid és alkalomszerű beszéddel nyitotta meg a gyűlést. A tisztikar egyhangulag újból megválasztott és pedig elnökké: Benedek Samu, jegyzővé Balázs József. Benedek József „A tanító teendői-“ről tartott érdekes felolvasást. Pál Ferenc igazgató: „Az izákoság mint a nép nyomorának egyik oka“ című tételt adta elő, mely hosszas és érdekes vitára adott alkalmat. A felolvasást, valamint a vitátételt is, lapunkban egész terjedelmében közölni fogjuk. A gyűlés tárgyai közé fel volt még véve Propper Ferenc módszertani előadása az elemi iskolai rajztanítás köréből, mely azonban, az idő rövidsége miatt, a legközelebbi gyűlésre halasztottott.

— Nyilvános számadás és köszönet. A „Jótekonyság könyve“, melyet Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos szerkesztett s a bánffy-hunyadi állami isk. tanító-testülete adott ki a helybeli áll. iskolák szegény tanulóinak segélyezése végett létesített alap gyarapítására: 500 példányban jelent meg. Ebből részint utánvétellel, részint előfizetés útján elárusított 290 pld., kiadatott munkatársi s tiszteltpéldányul 59 pld., a keresztkötés alatt (utalvány mellékelésével) szétküldöttekből künn van még 43 pld., a raktáron van 108 példány. Bevétele: 1) az elárusított 290 péld. ből a 1 frt. 290 frt.; 2) felülfizetésekből befolyt 42 frt. 50 kr. Összesen 332 frt. 50 kr. Kiadás: 1) a nyomdai számláért 208 frt. 90 kr.; 2) könyvkötői munkáért, továbbá szerkesztői s expediciós költség czimén 47 frt 48 kr. Összesen 256 frt. 38 kr. Marad tiszta bevétel készpénzben 76 frt. 12 kr., mely összeg a szegény tanulói alaphoz csatolva a kalotaszegi takarékpénztárban van elhelyezve és 108 példány könyv, mely Pál Károly áll. isk. igazgató úrhoz van letéve. Midőn ezen eredményt constatáljuk s nevezett szerkesztő urakat a számadás terhe alól föloldottaknak nyilvánítjuk, egyszersmind Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos kartársak, mint a „Jótekonyság könyve“ szerkesztői a szegénytanulói alap gyarapítására irányzott buzgó munkálkodásukért s az itt kitüntetett kedvező eredményért fogadják tanító-testületünk nevében elismerő köszönetünk kifejezését, valamint szegény tanulóink örök háláját. A b.-hunyadi áll. iskolák tanító-testületének 1883. febr. hó 5-én tartott havi rendes üléséből. Pál Károly, ttest. elnök. Koleszár Lajos t.-testületi jegyző.

— „Nőnevelésünk bajai és társas életünk“ czim mel egy kiváló érdekességű füzet jelent meg a napokban Kolozsvárt. Szerzője Dr. Felméri Lajos kolozsvári egyetemi tanár. E füzet a „Magyar Polgár“-ban megjelent cikksorozat külön lenyomata. Ha lapunk tere engedi, részletesebben ismertetjük e kiváló érdekességű röpiratot, addig is olvasóink szives figyelmébe ajánljuk. Megrendelhető a kolozsvári könyvkereskedésekben, ára 40 kr. A tiszta jövedelem az erdélyi „Magyar egyesület“ javára van szánva.

— Az Eötvös-alap elnökét, Péterfy Sándort legközelebb sajnos baleset érte. Midőn ugyanis a legközelebbi múlt napokban a vallás- és közoktatási miniszter ur által az Eötvös-alapnak utalványozott 1500 frt. segélyösszeg felvétele végett a fővárműházban levő állampénztárnál megjelent, az utalványozott összeget 500 frtos csomagokban kapta, mely csomagok közül egyet, mivel a kabátja belső zsebébe elhelyezhető már nem volt, kabátja külső zsebébe helyezett, honnan azt valamely vakmerő zsebtolvaj azonnal kilopta. Habár azonnal észrevette is Péterfy a tolvajlást, mégis sikerült az ügyes zsebtolvajnak zsákmányával elosonni. Levén t. i. a pénztárhelyiségben nagy tolongás sürgés-forgás és rendőri közegnek teljes hiánya!

— A fővárosban alakult „Magyar iskolai egyesület“ alapszabályait a m. kir. belügyminiszter a bemutatási záradékkal ellátta.

— Gróf Festetics Tasziló, a keszthelyi és szent-

györgyi birtokain levő elemi iskolák fenntartására végrendeletileg 40,000 frtot hagyományozott.

„Az illem könyve“, Kalocsa Róza e figyelemreméltó munkájának további 3 füzetét vettük. (3—5.) A mit az első füzet átolvasásánál mondottunk, megvalósul minden tekintetben. A mű folytatását figyelemmel fogjuk kísérni. Mint finom kiállítású könyvet is bátran ajánlhatjuk mindenkinek, ki könyvek közül a jókat szereti megvenni. (Megjelenik Révai testvérek kiadásában. Egy-egy füzet ára 30 kr. Az egész munka előfizetési ára 5 frt.)

— Az osztrák közoktatásügyi miniszter az iskolai könyvtárak ügyében az illetékes hatóságokhoz körrendeletet intézett, melyben a tanítóknak kötelességévé teszi, hogy a tanulók olvasmányait ellenőrizzék, s a helyes olvasásra a kellő utasítást megadják, továbbá, hogy az ilyen olvasmányok anyagját az oktatásnál lehetőleg felhasználják.

— Bern-ben a tanító-nevelő intézet 50 éves fennállását a folyó évben fogják megünnepelni, ez alkalomra az intézet történetének megírásáról gondoskodtak.

— Az angol hadseregben 1864-ben 197,985 leány közül 22, 570 nem tudott sem olvasni sem írni, de azóta e szám 6,556-ra apadt, úgy hogy ma ezer közül csak 37 nem tud olvasni.

— A tanügy és a hadügy. Leon Donnat biteles statisztikai adatok alapján kiszámította, hogy az európai államokban egy-egy polgár mennyit fizet az ország hadügyi és mennyit tanügyi költségei fedezésére; érdekes adatait a következőkben közöljük:

	hadügyre:	tanügyre:
Olaszország	9,05 franc	0,80 franc.
Schweiz	5,80 „	5,00 „
Dánia	10,40 „	5,50 „
Szászország	14,15 „	4,00 „
Holland	21,30 „	3,80 „
Anglia	22,25 „	3,75 „
Bajorország	14,15 „	3,00 „
Poroszország	13,15 „	2,90 „
Belgium	8,10 „	2,75 „
Württemberg	14,15 „	2,10 „
Ausztria Magyarország	8,00 „	1,96 „
Franciaország	25,85 „	1,85 „
Oroszország	12,23 „	0,16 „

— Új irkák. Gyöngyössi István kézdíjárshelyi felső népiskolai tanító, új irkákat szerkesztett, melyek miként a beküldött mintákból meggyőződünk a fokozatosság elvének megfelelnek. Az I-ső sz. a népiskolai 3 alsó osztályában, a II. sz. a 4-5-ik s a felső népiskola I-ső osztályában, a III. számu a népiskola VI-ik s a felső népiskola II-ik oszt.-ban használandó. A paedagogia szempont mellett ajánlhatók ez irkák, a kiállítás csinoságáért is. A papir minősége jó, a boríték egyszerű nincs rajta sem vers sem kép, mi sok tekintetben előnyös. Kartársaink figyelmébe ajánljuk ez irkákat. Ára 1 drbnak 1 kr. Kaphatók: Turóczi László könyvkereskedőnél Kézdi-Vásárhelyt. Szerzője a tiszta jövedelemnek 50%-át az „Eötvös-alap“ javára ajánlotta fel.